

ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Історія становлення державного бюджету України почалась на першому етапі (до 2002 року) держава сформувала основи і головний методологічний фундамент, на якому бюджетна система базується і в даний час. Був прийнятий перший Бюджетний кодекс, сформована нова система міжбюджетних відносин, створено Державне казначейство, а вітчизняна бюджетна система інтегрувалася в міжнародну систему збору і поширення інформації. Очікувалося, що створення цього фундаменту дасть можливість використовувати бюджет і бюджетну систему як дієвий інструмент економічного і соціального розвитку. Однак подальша історія значною мірою зруйнувала досягнення першого етапу.

На другому етапі розвитку бюджетної системи (2003-2008 рр.), коли Україна перебувала в стадії економічного зростання і спостерігалось збільшення дохідної частини бюджету, відбулася переорієнтація з інвестиційної моделі розвитку на споживчу. Тобто створені в цей час бюджетні інструменти для стимулювання економічного зростання - програмно-цільовий метод, бюджети розвитку, програми підтримки окремих галузей економіки (сільське господарство, промисловість) - не були використані для інвестиційного розвитку.

На третьому етапі (з 2009 року) Україна, опинившись в лещатах економічної кризи і військових дій на сході країни, практично змушена була використовувати бюджетну політику в першу чергу для забезпечення фінансової стабілізації. Тобто цей етап характеризується деградацією фінансової системи в цілому і бюджетної системи України зокрема, а також відтворенням проблем минулого, які вже були вирішені завдяки реформам, проведеним на попередніх етапах.

У цей період був прийнятий новий Бюджетний кодекс, затверджено стратегію розвитку системи управління державними фінансами, зроблені перші кроки в сфері децентралізації (переглянута система міжбюджетних трансфертів, на місцевий рівень передані деякі види доходів). Але вони, на жаль, не змогли кардинально вирішити ключові проблеми державних фінансів - їх розбалансованість і гальмівний вплив фіскальних інструментів на економічний розвиток. Як приклад, розмір державного боргу на кінець 2015 року досяг майже 80% ВВП [1].

Україна практично втратила доступ до ринкових інструментів запозичень на міжнародних ринках (не рахуючи проведених запозичень під гарантії уряду США) і може отримувати фінансування тільки від міжнародних фінансових організацій та інших державних утворень. Це суттєво послаблює і без того обмежену незалежність країни у формуванні її власної економічної політики.

Згідно з Бюджетним кодексом України від 08.07.2010 № 2456-VI, бюджет – це план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду [9].

Але потрібно розуміти, що таке державний бюджет - це грошові відносини, що виникають у держави з юридичними і фізичними особами з приводу розподілу національного доходу в зв'язку з утворенням і використанням бюджетного фонду, призначеного на фінансування народного господарства, соціально-культурних заходів, потреб оборони державного управління.

Не мало важно для економіки країни є бюджетна система, яка складається з державного бюджету України, республіканського бюджету та місцевих бюджетів. Сукупність усіх бюджетів складає зведений бюджет України. Зведений бюджет є інструментом державного регулювання основ економічного і соціального розвитку України та будується на принципах цілісності, повноти, достовірності, гласності, наочності і самостійності всіх бюджетів, що входять до бюджетної системи України. Основним джерелом доходів держави є валовий внутрішній продукт. Точніше сказати, та його частина, яка переходить у власність органів державної влади без будь-яких умов і обов'язків по відношенню до інших осіб у вигляді різного виду платежів.

Джерелами доходів також є податкові надходження (податки на доходи, на прибуток, на збільшення ринкової вартості, на власність, на платежі за використання природних ресурсів, внутрішні податки на товари та послуги, податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції), а також неподаткових поступлення (доходи від власності та підприємницької діяльності, адміністративні збори і платежі, доходи від некомерційного та побічного продажу, надходження від штрафів та фінансових санкцій). Крім цього, до джерел відносяться доходи від операцій з капіталом, офіційні трансферти і державні цільові фонди.

На 2020 рік доходи державного бюджету складають 1.095.580.446,2 тис. гривень, у тому числі доходи загального фонду Державного бюджету України - у сумі 975.170.869 тис. гривень та доходи спеціального фонду Державного бюджету України - у сумі 120.409.577,2 тис. гривень.

А витрати складають 1.184.010.356,6 тис. гривень, у тому числі видатки загального фонду Державного бюджету України - у сумі 1.052.678.829,4 тис. гривень та видатки спеціального фонду Державного бюджету України - у сумі 131.331.527,2 тис. гривень.

Таблиця 1. Доходи та витрати державного бюджету України за 2018-2020 роки

Показник	2018	2019	2020
Доходи бюджету	1.026.131.809,2	1.007.303.177,9	1.095.580.446,2
Витрати бюджету	1.112.129.997,6	1.093.021.713,2	1.184.010.356,6

Із цього можна зробити висновок, що витрати на даний момент більше ніж доходи державного бюджету, що говорить про дефіцит державного бюджету. Найбільші витрати передбачені на потреби безпеки і оборони - 246 млрд грн, фінансування Пенсійного фонду - 173 млрд грн, освіту - 149 млрд грн, обслуговування боргу - 142 млрд грн, медицину - 121 млрд грн. На оборону і безпеку вирішили витратити 5,45% від прогнозованого ВВП - 245,8 млрд грн.

Таким чином, у системі державного бюджету і бюджетних відносин накопичилося чимало проблем, які потребують нагального вирішення. Необхідним є формування бюджету стійкого розширеного відтворення задля забезпечення сталого економічного зростання в країні.

Список використаних джерел:

1. Лук'яненко, І., Віт. Д. (2017). Системний аналіз формування державної політики в умовах макроекономічної дестабілізації.
2. Прімерова, О., Кириченко, А. (2018). Проблеми та перспективи розвитку системи пенсійного забезпечення в Україні.
3. Офіційний сайт Міністерства фінансів. Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/>.